

Özge Gençel Ataman

Balıkesir University, ogencelataman@gmail.com, Balıkesir-Turkey

<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2016.11.2.D0173>

FLÜT ÖĞRETİMİNDE ÇOKSESLENDİRME TEKNİKLERİ

ÖZ

Özellikle 20. yüzyılda tınısal ve teknik olanaklar açısından gelişme gösteren flüt, 20. ve 21. yüzyıl müziğinde besteciler tarafından sıkça tercih edilen bir çalgı olmuştur. 20. yüzyıl müziğinde geliştirilen yeni müzik teknikleri ile besteciler, flütün imkânlarını sonuna kadar zorlayarak, çalgıya yeni renkler ve kullanım alanları yaratmışlardır. 20.yüzyıla kadar tek sesli bir çalgı olarak düşünülen flüt, kullanılan yeni müzik teknikleri ile aynı anda birden fazla sesin elde edilmesine olanak sağlamıştır. Flütte yeni müzik teknikleri kapsamında yer alan çokseslendirme teknikleri, "Söyleyerek Çalma Tekniği" ve "Multifonik Tekniği" olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmada, flütün tarihsel gelişimi ve özelliklerinden bahsedilerek, flütte yeni müzik tekniklerinden çokseslendirme teknikleri tanıtılmış, bu tekniklerin flüt öğretimi sürecindeki uygulamalarına ve katkılarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Flüt, Flüt Öğretimi, Çokseslendirme, Söyleyerek Çalma, Multifonik

THE POLYPHONY TECHNIQUES IN FLUTE TEACHING

ABSTRACT

Flute showed significant developments in terms of timbre and technical facilities especially in the 20th century, and it has been one of the mostly preferred instruments by the composers in the 20th and 21st century music. With the extended music techniques developed in the 20th century music, composers created new colors and application areas for the flute by extending the technical capacities of the instrument. Until the 20th century, flute was considered a monophonic instrument, an *instrument* that produces only one tone at a time. However, the extended music techniques have challenged the perception that flute is simply monophonic, and showed that it has also a polyphonic texture that is capable of creating multiple sounds at the same time. Polyphonic music techniques are involved in the extended music techniques of the flute, and divided into two sub-techniques as "Singing while Playing" and "Multiphonics" techniques. In this study, after the historical development and the characteristic features of the flute were discussed, the polyphony techniques and the contributions of these techniques to the flute teaching were presented.

Keywords: Flute, Flute Teaching, Polyphony, Singing while Playing, Multiphonic

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Solo çalgı olmanın yanında orkestra ve bandoda kullanılan flüt, ince, tatlı, uçarı ve çekici ses rengiyle dinleyiciler tarafından hemen ayırt edilebilen ve diğer üflemeli çalgılar içinde en çevik ve en gösterişli özelliklere sahip tahta üflemeli bir çalgıdır [1]. Flütün tarih içinde iki ayrı çeşit olarak geliştiği bilinmektedir. Bunlar yere dikey tutularak üflenen flütler (blokflüt/recorder/flauta dulce) ve yere paralel tutularak üflenen flütler (yan flüt/flute/flauta traversa) dir. Blokflütle yan flüt arasındaki en önemli farklardan biri, blokflüte üflenen havanın tümünün sese dönüşebilmesi, yan flüte üflenen havanın ise sadece bir kısmının sese dönüşebilmesidir [2]. Yan flüt, 11., 12., ve 13. yüzyıllarda Avrupa'da henüz yaygınlaşmamıştır. Batı kültürüne (özellikle Almanya ve Fransa) Bizanslılar tarafından tanıtılan flüt, Ortaçağ, Rönesans ve Barok dönemlerde özellikle askeri müziklerde kullanılan "Alman Flütü" olarak bilinmektedir. Ancak Ortaçağ, Rönesans ve Barok dönemin önemli bir bölümünde sanatsal yapıtların seslendirilmesinde, düz flüt (recorder/flauta dulce) kullanılmıştır [3 ve 4]. Flüt 19. yüzyıla kadar delikli ve çoğunlukla ağaç kullanılarak üretilen bir çalgıydı. 1832 yılında ünlü flütçü ve flüt yapımcısı Theobald Boehm, kullanılmakta olan sekiz delikli flüte, ses kalitesini artırmak ve tam bir entonasyon elde etmek amacıyla, deliklerin arasındaki mesafenin gerekli genişlikte açılmasını sağlamış ve delikler üzerine açık duran kapaklar yerleştirmiştir. Ayrıca Boehm 1847 yılında, flütteki delik sayısını 15'e, yüzük perde, kapaklı perde ve manivelalı kapakçıkların sayısını da 23'e çıkararak, çalgının günümüzdeki modern biçimine kavuşmasını sağlamıştır [5].

Günümüzde Boehm flüt olarak da adlandırılan modern flüt, ünlü flütçü ve flüt yapımcısı Boehm'ün 1847 yılında flüte getirdiği yeniliklerden çok küçük farklılıklar göstererek yaygın bir biçimde kullanılmaktadır [6]. Çalanın sağ tarafa doğru tuttuğu flüt, soldan sağa doğru baş (ağızlık), gövde ve kuyruk olmak üzere 3 parçadan oluşmaktadır. Ağızlığa üflenen hava, ağızlığın kenarlarına çarparak flütteki hava sütununu titreşime geçirir ve böylece çalgıdan ses elde edilir. Ağızlığın gövdeye bağlandığı nokta, flütün akordunu yapabilecek şekilde oluşturulmuştur [7]. Çalgının akordu, ağızlığın gövdeden çekilerek boru boyunun uzaması nedeniyle pestleşmesi, itilmesi ile de boru boyunun kısalması nedeniyle tizleşmesi sağlanarak gerçekleştirilir. Flüt günümüzde gümüş, altın, nikel ve platin gibi metal ve metal karışımlardan yapılarak madensel olarak kullanılmasına rağmen tahta üflemeli çalgılar grubunda yer almaktadır. Madensel bir çalgı olmasına rağmen flütün tahta üflemeli bir çalgı sayılmasının en önemli nedeni, flütün 20. yüzyılın başlarına kadar dayanıklı ağaçlardan (abanoz gibi) yapılması ve ses renginin obua, klarnet ve fagot gibi tahta üflemeli çalgılarla çok iyi kaynaşmasıdır [3].

Flütteki en kalın ses do'dur. Ancak flütün kuyruk kısmına eklenen bir mandal yardımıyla bazı flütlerden si sesi elde etmek de mümkündür. Flütten üç oktavlık ses genişliği içerisinde tüm diyatonik ve kromatik sesler elde edilebilir [8]. Flütteki deliklerin tümünün kapatılıp kuyruk bölümünden gövdeye doğru sıra ile açılmasıyla, en kalındaki sekiz ses ile bunların diyez ve bemolleri elde edilir. Daha incedeki sesler yine aynı yerlerden, fakat daha farklı bir üfleme biçimi ve perdelerin kullanılışındaki bazı değişikliklerle sağlanır [9]. Her çalgının öğretim boyutunda olduğu gibi flüt öğretiminde de çalgının yapısal özelliklerine göre çeşitli teknikler kullanılmaktadır. Flüt öğretimindeki teknikleri temel flüt teknikleri, ileri flüt teknikleri ve yeni müzik teknikleri olmak üzere 3 gruba ayırmak mümkündür. Flüt öğretimindeki temel ve ileri teknikler,

geleneksel çalma teknikleri olarak da adlandırılabilir. Yeni müzik teknikleri ise, geleneksel tekniklerden yola çıkılarak, flütün seslendirme olanaklarını sonuna kadar zorlayıp, çalgıdan yeni renkler ve yeni kullanım alanları yaratılmasına olanak sağlamaktadır. Flüte başlangıç aşamasında öğrencilere kazandırılması gereken temel teknikleri ileri ve yeni müzik teknikleri izler ve bu tekniklerin belli sıra ve düzen içinde öğrencilere kazandırılması gerekmektedir [10]. Özellikle 20. yüzyılda tınısal ve teknik olanaklar açısından gelişme gösteren flüt, 20. ve 21. yüzyıl müziğinde besteciler tarafından sıkça tercih edilen bir çalgı olmuştur. 20. yüzyıl müziğinde geliştirilen yeni müzik teknikleri ile besteciler, flütün imkânlarını sonuna kadar zorlayarak, çalgıya yeni renkler ve kullanım alanları yaratılmasına olanak sağlamıştır [11]. Yeni müzik teknikleri, geleneksel çalma tekniklerinden farklı ve özel bir etkiyle üretilen seslerdir [6]. Flütte yeni müzik teknikleri; söyleyerek çalma (singing while playing), multifonikler (multiphonics), armonikler (harmonics), 4. oktav egzersizleri (fourth register practice), ıslık tekniği (whisper tones), glissando, mikrotonlar (microtones), nefes sesleri (breath tones vb.) gibi teknikleri kapsamaktadır [12, 13 ve 11].

Günümüzde kullanılan yeni müzik tekniklerini; tını değişimleri, ses değişimleri, çokseslendirme teknikleri ve atak teknikleri olmak üzere dört ana başlıkta toplamak mümkündür. Yeni müzik teknikleri içinde yer alan çokseslendirme teknikleri ise; Söyleyerek Çalma Tekniği ve Multifonik Tekniği'nden oluşmaktadır [11]. Claude Debussy'nin "Syrinx" (1913), Edgard Varèse'in "Density 21.5" (1936), Luciano Berio'nun "Sequenza-I" (1958) ve Brian Ferneyhough'un "Cassandra's Dream Song" (1970-71) adlı eserleri 20.yüzyıl flüt müziğinin en önemli solo eserleri olarak bilinmektedir. Syrinx ve Density 21.5 adlı eserler çoğunlukla geleneksel teknikleri içermelerinin dışında, armoniklerin, 4. oktav seslerinin ve yeni müzikteki renk ve tınların kullanılması bakımından önemli sayılmaktadır [14 ve 15]. Sequenza-I adlı eserdeki önemli bir yenilik ise multifonik tekniğinin kullanılmasıdır. Daha önce hiçbir eserde kullanılmayan bu teknik, Sequenza-I sonrası yazılan eserlerde sıkça kullanılmış ve müziğe yeni anlatım özellikleri sağlamıştır. Cassandra's Dream Song adlı eserde pek çok modern 20. yüzyıl flüt tekniği kullanılmıştır. Perde sesleri, dil pizzicatosu, söyleyerek çalma, kurbağa dili, alternatif parmak kullanımları, doğuşkanlar, glissando, hava sesi ve multifonik gibi pek çok teknik kullanılan eser, 20. yüzyıl solo flüt müziği için çok önemli bir başyapıttır [15]. Bu eserler, flütte yeni müzik tekniklerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı ve çalgının ses olanaklarını en üst sınırlara ulaştırmayı amaçlayan en önemli solo flüt eserleridir [12].

Yeni müzik teknikleri, flütte ton üretimi ve ağızlık pozisyonunu olumlu yönde etkilemekte ve flüt çalan bireylerin bu açılardan bilinçlenmesini sağlamaktadır. Yeni müzik teknikleri ile ilgili günlük çalışmaların geleneksel teknik çalışmalar ile birlikte sürdürülmesi, flüt öğretimini hızlandırmakta ve flüt öğrencilerinin teknik gelişim süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Yeni müzik tekniklerinin flüt öğretiminde bir öğretim aracı olarak kullanılması, flüt eğitimcileri açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu teknikler, flüt öğrencilerinin çağdaş müzik anlayışını kazanmaları ve öğrencilerin müziksel işitme becerilerinin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır [14]. Flüt öğretiminde yeni müzik tekniklerinin kullanılması, flüt öğrencilerinin ton kalitesi, diyafram, ağızlık pozisyonunun rahatlığı, nefes kontrolü, müziksel işitme becerisi ve vücut pozisyonu vb. gibi temel davranışlarının gelişmesine destek olmaktadır. Ayrıca flüt öğrencilerinin tonal duygularının gelişmesi, parmak koordinasyonunun

arttırılması, ses ve tını duyarlılığının geliştirilmesi de bu tekniklerin kazandırabildiği en büyük yararlar olarak görülmektedir [16].

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışma, flüt öğretiminde kullanılan günümüz yeni müzik tekniklerinden çokseslendirme tekniklerinin tanıtılması ve bu tekniklerin uygulama ve yararlarının açıklanması açısından önemli sayılmaktadır. Ayrıca çalışma, ülkemizde flütte çokseslendirme teknikleri ile ilgili çalışmaların yok denecek kadar az olması nedeniyle bu alandaki çalışmalara kaynak olması açısından da önemli görülmektedir.

3. ÇALIŞMANIN AMACI (RESEARCH AIM)

Çalışmada, tahta üflemleri bir çalgı olan flütün kısaca tanıtılması, flüt öğretiminde kullanılan 20. yüzyıl yeni müzik tekniklerinden çokseslendirme tekniklerinin ve bu tekniklerin uygulama ve yararlarının açıklanması amaçlanmıştır.

4. YÖNTEM (METHOD)

Bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, "geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır" [17]. Çalışmada tarama modeli, flüt ve flüt öğretiminde kullanılan çokseslendirme teknikleri ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürün taranması ve elde edilen bilgilerin sistematik olarak aktarılması amacıyla kullanılmıştır.

5. FLÜT ÖĞRETİMİNDE ÇOKSESLENDİRME TEKNİKLERİ (THE POLYPHONY TECHNIQUES IN FLUTE TEACHING)

Flüt, 19. yüzyılın ortalarına kadar perdesiz, basit mekanizmalı ve ağaçtan yapılan bir çalgıdır. Çalgı, Theobald Boehm'ün 1831 yılında tasarlayıp, 1847 yılında tanıttığı flüt ile günümüzdeki modern şeklini almıştır. Boehm'ün flüte getirdiği yenilikler, çalgıya yeni teknik ve tınısal özellikler de kazandırmıştır. Flüt 20. yüzyıldan itibaren besteciler tarafından çok fazla tercih edilen bir çalgı olmuştur. Besteciler flütün tüm teknik olanakları ve ses sınırlarını kullanarak yazdıkları eserlerle, flütte yeni müzik tekniklerinin uygulanabilmesini sağlamışlardır. 20. Yüzyıla kadar yalnızca tek sesli bir çalgı olarak düşünülen flüt, kullanılan yeni müzik teknikleri ile aynı anda birden fazla sesin elde edilmesine olanak sağlamıştır [18 ve 11]. Flütte yeni müzik teknikleri kapsamında yer alan çokseslendirme teknikleri, Söyleyerek Çalma Tekniği (Singing while Playing) ve Multifonik Tekniği (Multiphonic Technique) olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmada, flütte çokseslendirme teknikleri tanıtılmış, bu tekniklerin flüt öğretimi sürecindeki uygulamalarına ve sağladıkları yararlar yer verilmiştir.

5.1. Flüt Öğretiminde Söyleyerek Çalma Tekniği (Singing while Playing Technique in Flute Teaching)

Flüt, eski çağlardan beri insan sesini taklit eden bir çalgı olarak bilinmektedir. Flütle ilgili eski kaynaklarda, insan sesiyle ilgili birçok bilginin yer aldığı ve bu kaynaklarda vokal seslendirmeden sıkça bahsedildiği anlaşılmaktadır. Söyleme ve çalmanın aynı anda kullanılması, flütten etkileyici ses elde etmenin en önemli yollarından biridir. Flütün tarihsel sürecine bakıldığında, söyleyerek çalmanın, özellikle geleneksel ve etnik flüt müziğinde oldukça sık kullanılan bir teknik olduğu görülmektedir. Örneğin; Laos'da metin

şeklindeki bir mesajın bireyler arası haberleşme amacıyla flüt sesi ile birleştirilerek iletilmesi, Hindistan'ın yerel müziklerinde flütün vokal bir vızıltı ile çalınması, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde flütün insan sesiyle bütünleştirilerek çalınması vb. Söyleyerek çalma tekniği, aynı zamanda caz müziği ve pop müzik gibi daha yeni müzik stillerinde de sıklıkla kullanılan bir tekniktir [19]. Bu teknik yoluyla, flütten elde edilen seslere farklı renkler katmak mümkündür [20]. Günümüz yeni müziklerini flüt ile seslendirmede sıklıkla kullanılan bu teknik ile besteciler, çalgıdan sadece yeni ses renklerini değil aynı zamanda çoksesliliği de elde etmeyi amaçlamaktadır [21]. Söyleyerek çalma tekniği, 20. yüzyıl flüt müziği için büyük olanaklar sağlamıştır. Flüt normal üfleme pozisyonunda çalınırken aynı anda gırtlaktan çıkarılan ses ile oluşan bu teknik, tek sesli bir çalgı olarak bilinen flütü çok sesli bir çalgı haline dönüştürmüştür [11].

Flütün açık ağızlıklı bir çalgı olması, çalgıdan ton üretimi sırasında vokal seslendirmeyi yani söyleyerek çalma tekniğini mümkün kılmaktadır [22]. Söyleyerek çalma tekniği, flütçünün çalma, söyleme veya mırıldanma gibi eylemleri aynı anda kullanması yoluyla ortaya çıkan bir tekniktir. Bu teknik, flütten ses elde etmek amacıyla ağızlık içine üfleme sırasında aynı zamanda vokal seslendirmenin yapılabilme becerisidir. Teknik, uluslararası literatürde, *Singing and Playing*, *Singing while Playing*, *Vocalization* ve *Throat Tuning* gibi terimlerle ifade edilmektedir. 1978 yılında ünlü Amerikan flütçü, flüt eğitimcisi, besteci, yorumcu ve flüt tasarımcısı gibi özellikleriyle tanınan Robert Dick, tekniği ifade eden terimlerden "*Throat Tuning*" i uluslararası flüt literatürüne kazandırmıştır [6]. Dick'e göre, boğaz ve gırtlakın pozisyonu flüt çalma ve şarkı söylemede büyük benzerlikler göstermektedir. Bu nedenle çalma ve söyleme davranışlarının birlikte düşünülmesi flüt çalan bireylere pek çok yönden büyük olanaklar sağlamaktadır [14]. Diğer yandan tekniğin en önemli zorluğu insan sesinin sınırlarıdır. Vokal partide yer alan seslerin, insan sesinin sınırlarını zorlaması ya da aşması, tekniği flüt çalan bireyler açısından yorucu bir hale getirmektedir. Bu nedenle, besteciler flüt eserlerinde söyleyerek çalma tekniğine yer verirken bu durumu göz önünde bulundurmalı ve tekniği içeren çok uzun pasajlardan kaçınmalıdır [20 ve 23].

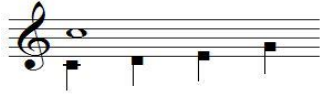
5.2. Flüt Öğretiminde Söyleyerek Çalma Tekniğinin Uygulanışı (The Application of Singing while Playing Technique in Flute Teaching)

Bu teknik kendine özgü bir etki olarak günümüz yeni müziklerinde kullanılmakla birlikte flüt öğretimi sürecinde de yeni müzik tekniklerinin öğretimi açısından önemli bir yere sahiptir. Söyleyerek çalma tekniğinin öğretiminde, öğrencinin öncelikle nefes ve nefes tekniğinin farkında olması gerekmektedir. Flüt öğretiminde öğrencilere söyleyerek çalma tekniğinin kazandırılması, sırasıyla bazı çalışmaların uygulanması yoluyla gerçekleştirilir. Örnek olarak;

- Flütte 1. oktav Sİ sesi üflenir.
- Flüte üflemeden Sİ sesi vokal olarak seslendirilir.
- Sİ sesi vokal olarak seslendirilirken, flüt çeneye yerleştirilir, dudak flüte üfleme pozisyonuna getirilir ve Sİ vokaline devam edilirken aynı zamanda flüte üflenir [24].

Bu 3 çalışma doğru bir şekilde gerçekleştirildiğinde, söyleyerek çalma tekniğinin öğrenciler tarafından temel olarak kavraması sağlanır. Diğer yandan, Pietersen (2010) ve Möller (2005) Stallard'dan farklı olarak, flüt öğrencilerinin istekleri doğrultusunda 1. ve 2. basamakların yer değiştirebileceğini, yani 1.

basamakta Sİ sesinin vokal olarak söylenebileceği, 2. basamakta Sİ sesinin çalınacağı ve 3. basamakta da söyleme ve çalma davranışlarının birlikte gerçekleştirileceğini vurgulamaktadır [16 ve 25]. Söyleyerek çalma tekniği besteciler tarafından eserlerde farklı notasyon örnekleriyle gösterilebilmektedir. Bazı besteciler, söyleme ve çalma partilerini aynı dizekte (Örnek 1) bazıları ise farklı dizelerde (Örnek 2) yazmayı tercih etmektedirler. Tek dizeğe yazılan partilerde, flüt partisi normal nota yazım şeklinde iken vokal parti kare biçimli notalarla gösterilmektedir [26].

Örnek 1. Söyleyerek çalma tekniğinin aynı dizekte yazılması
(Example 1. Writing the singing while playing technique in same staff)

Örnek 2. Söyleyerek çalma farklı dizekte gösterilmesi
(Example 2. Writing the singing while technique in different staves)

Artaud (1995), söyleyerek çalma tekniğini 4 şekilde tanımlamaktadır.

- Birinci, Çalma (flüt) partisi pedal sesleri içerirken, söyleme (vokal) partisi melodik bir ezgi içerir. Bu durumda flüt, vokal seslendirmeye eşlik etmektedir.

Örnek 3. Çalma partisi pedal ses [27]
(Example 3. Playing is pedal) [27]

- İkinci, Söyleme (vokal) partisi pedal sesleri içerirken, çalma (flüt) partisi melodik bir ezgi içerir. Bu durumda vokal seslendirme, flüte eşlik etmektedir.

Örnek 4. Söyleme partisi pedal ses [28]
(Example 4. Voice is pedal) [28]

- Üçüncü, Çalma ve söyleme partileri aynıdır. Her iki parti aynı seslerden oluşur.

Örnek 5. Çalma ve söyleme partileri aynı [27]
(Example 5. Singing and playing are same) [27]

- Dördüncü, Çalma ve söyleme partileri armonik açıdan uyumlu olarak farklı ses ve yapılarından oluşur [29].

A. Dvorak

Örnek 6. Çalma ve söyleme partileri farklı
(Example 6. Singing and playing are different)

5.3. Flüt Öğretiminde Multifonik Tekniği (Multiphonic Technique in Flute Teaching)

Flüt, günümüzde kullanılan yapısı ile temel seslerin yanında birçok armonik sesin aynı anda seslendirilmesine olanak sağlayan bir çalgıdır. Flüte üflenerek havanın boru içinde farklı şekillerde titreşimi, çalgıdan farklı renklerde seslerin elde edilmesinin en önemli nedenidir. Çalgının bu yapısal özelliği de, çalgıdan aynı anda birden fazla ses üretilmesini yani çokseslilik yaratmanın bir diğer yolu olan multifonik tekniğini mümkün kılmaktadır [16]. Multifonik tekniği, dudak pozisyonu, üflenilen havanın basıncı ve özel parmak pozisyonları ile çalgıdan aynı anda iki veya daha fazla ses elde etmek için kullanılan bir tekniktir [11 ve 21]. Multifonikler, flütçü ve besteci Robert Dick tarafından çoklu ses anlamına gelen *Multiple Sonorite* terimiyle de bilinmektedir. Diğer bir yandan multifonikler, içerdikleri ses sayısına göre de isimlendirilmektedir. Örneğin; iki sestem oluşan multifonikler *double-stop*, üç sestem oluşan multifonikler *triple-stop* olarak adlandırılabilir [6].

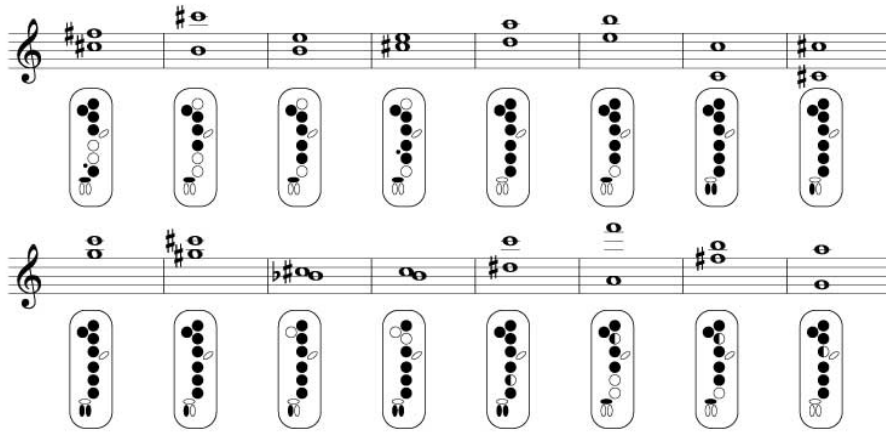
Flütte multifonik tekniği, yaylı çalgılarda aynı anda birden fazla ses çalma olarak bilinen double chord/double stop tekniğinden gelmektedir. Flütte multifoniklerin kullanımı 2. Dünya Savaşı'na dayanmaktadır. 19. yüzyılda Hollandalı flütçü Georg Bary *Double notes for Flute* adlı kitabında multifoniklere yer vermiştir. Bu nedenle Bary, günümüzde flütte kullanılan multifonik tekniğinin öncüsü olarak bilinmektedir. Bary'yi 20. yüzyılda, multifonik tekniği ile ilgili yazdıkları kitaplarıyla, Pier Luigi Mancarrelli (*New Sounds for Woodwind*), Thomas Howell (*The Avant Garde Flute*) ve Robert Dick (*The Other Flute*) gibi flütçü ve besteciler izlemiştir [30]. Flütte, parmak pozisyonu, dudak pozisyonu ve kullanılan flütün kalitesine (özellikle ağızlığın kalitesi) bağlı olarak 2'den 5'e kadar notanın birlikte çalınabileceği çok geniş aralık ve renk alanına yayılmış binlerce ses kombinasyonu bulunmaktadır. Her parmak pozisyonu ile en az bir, genellikle 3 ile 6 arası multifonik elde etmek mümkündür [6 ve 31].

5.4. Flüt Öğretiminde Multifonik Tekniğinin Uygulanışı (The Application of Multiphonic Technique in Flute Teaching)

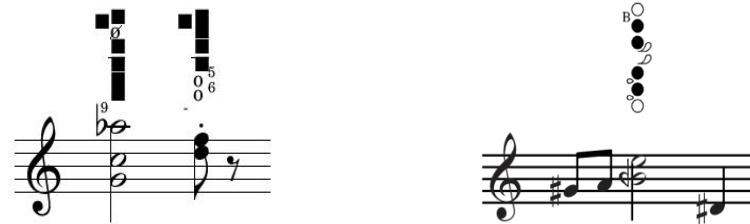
Flüt öğretiminde multifonik tekniğinin uygulanışı, özel parmak pozisyonlarıyla birlikte dudak pozisyonu ve üflenen havanın basıncının ve açısının değişimi yoluyla gerçekleşir. Multifonik tekniğinde kullanılan parmak pozisyonları armonik, melodik ve mikrotonal olmak üzere 3 çeşit parmak pozisyonuna dayanmaktadır. Parmak pozisyonlarının yanında, kullanılan flütün özellikleri de (si kuyruk, açık ya da kapalı mekanizmalı flütler vb.) multifoniklerin uygulanışında önemli rol oynamaktadır [30]. Örneğin açık mekanizmaya sahip flütlerde, ses delikleri yarım kapatılarak mikrotonlara dayanan farklı multifoniklerin elde edilmesi mümkündür. Multifonik tekniğinin uygulanmasında, flüte üflenen havanın dikey olarak her sesin hedef alanına ulaşması için genişletilmesi ve hava hızının her sesi tek başına çalmak için gereken hızlar arasında ortalanması gerekmektedir. Çalgıdan iki ses elde etmeye çalışılırken, seslerin hedef alanlarının ve dirençlerinin tanınabilmesi için önce ayrı ayrı çalınması, daha sonra da pest (kalın) ses tutulurken ağızlık pozisyonu hareket ettirilerek aynı anda tiz (ince) sesin elde edilmesi sağlanmalıdır. Multifonik tekniğinde tiz seslerdeki aralıklar, çenenin dışarı çıkık pozisyonunu koruyarak dudakların geri çekilmesi ile pest seslerdeki aralıklar ise çene aşağı ve geri hareket ederken dudakların ileri itilmesiyle daha kolay elde edilmektedir. Flüt öğretiminde multifoniklerin uygulanması için iki ana kural bulunmaktadır. Bunlar:

- Seslerin dinamikleri araştırıldıktan sonra gırtlak en hafif sese göre ayarlamak,
- Her iki sesi aynı anda elde etmeye yarayan hava basıncını bulmak ve bu basıncı değiştirmemektir [31].
Söyleyerek çalma tekniğinde olduğu gibi multifonik tekniğinin öğretiminde de öğrencilere sırasıyla bazı çalışmaların uygulanması gerekmektedir. Örnek olarak;
- "O" vokali kullanılarak alt oktavda herhangi bir ses üflenir. Üfleme sırasında "O" vokalinin ağız boşluğunun alt kısmında oluşmasına özen gösterilir.
- "E" vokali kullanılarak üst oktavda herhangi bir ses üflenir. Üfleme sırasında "E" vokalinin ağız boşluğunun üst kısmında oluşmasına özen gösterilir.
- Bağlı (legato) çalma tekniği ile alt oktavdaki sestem üst oktavdaki sese "O" ve "E" vokalleri ile geçiş yapılır.
- Yine bağlı çalma tekniği ile 3. çalışmanın tersine üst oktavdaki sestem alt oktavdaki sese "E" ve "O" vokalleri ile geçiş yapılır.
- Son olarak da, herhangi bir dudak germe hareketinden kaçınılarak her iki ses aynı anda elde edilmeye çalışılır [19].

Örnek 7. En çok kullanılan multifoniklerin parmak pozisyonları.
(Example 7. Multiphonic chart which are the most commonly used)

Multifonikler eserlerde besteciler tarafından akor ya da aralık şeklinde yazılmaktadır. Ayrıca yazılan multifoniğe ait özel parmak pozisyonları da çoğunlukla besteciler tarafından eserlerde şekil olarak belirtilmektedir [20 ve 25].

Örnek 8. Multifoniklerin eserlerde yazımı
(Example 8. Writing multiphonics in works)

5.5. Çokseslendirme Tekniklerinin Flüt Öğretimine Katkıları (The Contributions of Polyphony Techniques to Flute Teaching)

Flütte çokseslendirme teknikleri olarak bilinen söyleyerek çalma ve multifonik tekniği, bir teknik olmalarının yanı sıra flütteki diğer teknik ve davranışlar ile iç içedir. Bu nedenle bu teknikler, flüt öğretimindeki temel becerilerin flüt öğrencilerine daha verimli ve sağlıklı bir şekilde kazandırılmasına destek olmaktadır. Çokseslendirme teknikleri, flüt öğretimini öğrenciler açısından eğlenceli bir sürece dönüştürmektedir. Oysaki bu tekniklerin uygulanması flüt öğretimi sürecine eğlencenin de ötesinde teknik, müzikal ve özellikle de çokseslendirme açısından birçok yarar sağlamaktadır [32]. Özellikle akademik kariyer planlayan öğrenciler, çokseslendirme tekniklerini öğrenme yoluyla çalgının geniş teknik olanaklarının da farkına varmaktadır [14]. Çokseslendirme teknikleri, temel çalma tekniklerini olumlu olarak etkilemelerinin yanında ton kalitesi ve ton gelişimi açısından bütün tekniklerden daha hızlı bir etkiye sahiptir. Ayrıca bu teknikler, flüt çalma sırasında, ses üreten organların (boğaz, gırtlak gibi) ve nefes kullanımının, flüt öğrencileri tarafından kavranabilmesi açısından da önemlidir [16].

Söyleyerek çalma tekniğindeki vokal seslendirme ile boğaz ve gırtlak pozisyonunun flüt öğrencileri tarafından kavranması, flütten ses ve ton üretimine nitelik kazandırmaktadır [19]. Diğer yandan, çokseslendirme teknikleri yoluyla düzenli ve kontrollü nefes kullanımının öğrenilmesi, flüt çalma sırasında doğru nefes kullanım

becerisini de geliştirmektedir [32]. Çokseslendirme tekniklerinin uygulanmasında doğru ağızlık pozisyonu da büyük önem taşıtmaktadır. Örneğin, söyleyerek çalma tekniğinde, nefesin hem söyleme hem de çalma için aynı anda kullanılması ya da multifonik tekniğinde, çalgıdan aynı anda birden fazla ses elde edilmeye çalışılması, flüt öğrencilerinin üflenen havanın akımını, miktarını, açısını ve dudak pozisyonunu iyi düşünmelerini gerektirmektedir. Tüm bunların çokseslendirme teknikleri ile kazanılması, doğru ağızlık pozisyonunu da beraberinde getirmektedir [24 ve 32]. Flütte çokseslendirme tekniklerinin diğer bir yararı da, müziksel işitme becerisinin gelişmesine yöneliktir. Vokal seslendirme, çalma ve birden fazla ses elde etme sırasında seslerin temiz ve uyumlu olarak tınlaması doğru entonasyon ve işitme becerisinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. [24, 33 ve 34].

6. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

Flütün tarihine kısaca değinilerek 20. yüzyıl yeni müzik tekniklerinden çokseslendirme tekniklerinin flüt öğretiminde kullanımının ve öneminin araştırıldığı bu çalışmada sonuç olarak, flütün aynı anda birden fazla ses elde edebilmeye olanak sağlayan bir çalgı olduğu anlaşılmaktadır. 19. yüzyılın ortalarına kadar basit bir çalgı olarak bilinen flüt, Theobald Boehm'ün çalgıya getirdiği yenilikler doğrultusunda, 20. yüzyıldan itibaren besteciler tarafından tercih edilen ve çokseslendirme gibi yeni müzik tekniklerinin uygulanabildiği bir çalgı durumuna gelmiştir. Flütün çokseslendirmeye elverişli olmasının en önemli nedeni, boru içine üflenen havanın farklı şekillerde titreşimine olanak sağlayan bir çalgı olmasıdır. Flütte çokseslendirme tekniklerinin ortaya çıkışı, 20. ve 21. yüzyıl bestecilerinin çalgının teknik olanaklarını zorlayarak, çalgıya yeni renk ve kullanım alanları kazandırmak istemeleri ile gerçekteşmiştir.

Flütte yeni müzik tekniklerinden biri olan çokseslendirme teknikleri, Söyleyerek Çalma Tekniği ve Multifonik Tekniği olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Söyleyerek çalma tekniği, çalıcının çalma ve söyleme davranışlarını aynı anda gerçekteştirmesi yoluyla oluşan bir tekniktir ve flütün açık ağızlıklı bir yapıya sahip olması çalgıda bu tekniğin uygulanabilmesini mümkün kılmaktadır. Çalışmada, söyleyerek çalma tekniğinin, çalma partisi pedal sesleri içerirken söyleme partisinin melodik bir ezgi içermesi, söyleme partisi pedal sesleri içerirken çalma partisinden melodik bir ezgi içermesi, çalma ve söyleme partilerinin aynı olması ve çalma söyleme partilerinin armonik açıdan uyumlu olarak farklı ses ve yapılardan oluşması olmak üzere 4 şekilde gerçekteştiği anlaşılmaktadır.

Diğer yandan çalışmada, flütte çokseslendirme tekniklerinden olan multifonik tekniğinin de, flüte üflenen havanın basıncı, dudak pozisyonu ve özel parmak pozisyonları ile çalgıdan iki veya daha fazla ses elde edilmesine olanak sağlayan bir teknik olduğu açıklanmıştır. Ayrıca bulgulardan yola çıkılarak, çokseslendirme tekniklerinin, bir teknik olmalarının yanı sıra flüt öğretileri sürecindeki diğer temel davranış ve teknikleri olumlu yönde etkilediği, ton kalitesi ve üretimi açısından da diğer teknik çalışmalara göre daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmada varılan sonuçlardan hareketle flüt eğitimcilerine;

- Flütün tarih içindeki gelişimi, özellikleri ve olanakları hakkında bilgi vermeleri,
- Flütteki yeni müzik teknikleri konusunda açıklayıcı ve aydınlatıcı olmaları,
- Flüt öğrencilerinin temel çalma teknik ve davranışlarını geliştirebilmek amacıyla çokseslendirme tekniklerini kapsayan çalışmalardan faydalanmaları,

- Flüt öğretim programlarında, öğrencilerin düzeylerine uygun etüd ya da eserlerle çokseslendirme tekniklerine yer vermeleri ve
- Öğrencilere, yeni müzik tekniklerinin yer aldığı flüt eserlerini tanıtmaları önerilmektedir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Say, A., (2002). Müzik Sözlüğü (1. Baskı). Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
2. Tatu, G., (2006). Flüt Metodu. İstanbul: Pan Yayıncılık.
3. Akıncı, Ç., (1994). Yan Flüt Tekniği ve Flüt Dağarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
4. Tuskan, Z., (1997). 20. YY. Flüt Dağarı Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
5. Yüreğir, Y., (1997). Orkestra ve Çalgıları. Adana: Teknik Ofset.
6. Maclagan, S.J., (2009). A Dictionary for The Modern Flutist. UK: The Scarecrow Press.
7. Şensoy, A., (1997). Yanflütün Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
8. Dönmez, Ç., (2009). Flütün Klasik Batı Müziğinde Ve Günümüz Müzik Türlerinde Kullanımı. Lisans Bitirme Çalışması. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Anasanat Dalı.
9. Say, A., (2005). Müzik Ansiklopedisi. Cilt:2. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
10. Gençel Ataman, Ö., (2010). Müzik Öğretmeni Yetiştiren Kurumlardaki Bireysel Çalgı (Flüt) ve Öğretimi Dersine Yönelik Flüt Öğretim Program Tasarısı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
11. Önertürk, C., (2015). 20. Yüzyıl Müziğinde Öne Çıkan Flüt Tekniklerinin İncelenmesi Ve Oluşabilecek Sorunlarla İlgili İcracı Ve Bestecilere Tavsiyeler. Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi: AKÜ AMADER, Cilt:2, Sayı:1, ss:124-141.
12. Penny, J., (2009). The Extended Flautist: Techniques, Technologies and Performer Perceptions in Music for Flute And Electronics. Doctoral Dissertation. Australia: University of Melbourne Bachelor of Music (Instrumental performance, Honours).
13. Thackston, E.C., (2014). Developing Artistry Via Thoughtful Practice: A Method Book for Intermediate Flute Students. Doctoral Dissertation. ABD: University of Oregon.
14. Palazzo, A.D., (2009). Teaching with Extended Flute Techniques. Flute Talk. pp. 17-20.
http://bnwresourcefiles.weebly.com/uploads/1/6/5/7/16577248/3._teaching_with_extended_flute_technique.pdf.pdf Erişim tarihi:05.11.2015.
15. Önertürk, C., (2015). 20. Yüzyıl Solo Flüt Repertuarına Yön Veren Eserler. Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi, Akü Amader, Cilt:1, Sayı:2, Ss:93-108.
16. Pietersen, I.K., (2010). A Structured Teaching Approach to Extended Flute Techniques at Pre-Tertiary Level. Master Dissertation. South Africa: Cape Town University.
17. Karasar, N., (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

18. Ittzés, G., (2008). The Role of Polyphonic Thinking in Flute Playing. Doctoral Dissertation. Budapest: Franz Liszt University of Music.
19. Offermans, W., (2012). Historic Samples Of Singing While Playing The Flute. <http://www.forthethecontemporaryflutist.com/etude/etude-07.html#> Erişim Tarihi: 23.10.2015.
20. Rees, C., (2013). The Kingma System Bass Flute: A Practical Guide for Composers and Performers: Singing & Playing. <http://www.bassflute.co.uk/04-timbre/singing-and-playing.html> Erişim tarihi: 25.10.2015.
21. McMurtery, J., (t.y.). Singing While Playing- Ex.1 http://www.johnmcmurtery.com/index.php?Itemid=8&catid=2:polyphonic-techniques&id=12:singing-while-playing-ex-1&option=com_content&view=article Erişim tarihi: 23.10.2015.
22. Holland, L., (2000). Easing into Extended Techniques. Volumes. 1-5. Washington: Con Brio Music Publishing Company.
23. Levine, C., and Mitropoulos Bott, C., (2002). The Techniques of Flute Playing. Kassel: Bärenreiter.
24. Stallard, D., (?). Why not Extend Your Palette With Singing and Playing? Part-2. <http://www.fluteped.com/articles/Flutewise/singing2.htm> Erişim tarihi: 23.10.2015.
25. Möller, M., (2005). New Sounds For Flute - On Flute Techniques From The 20th Century. <http://www.sfz.se/flutetech/english.pdf> Erişim tarihi: 10.11.2015.
26. Pijper, R.D., (?). Extended Techniques for Flute: Sing & Play/Notation. <http://www.flutecolors.com/techniques/sing-play/notation/> Erişim tarihi: 23.10.2015.
27. Goodwin, L., (1998). The Fife Book. Croyden: Just Flutes.
28. Bastien, J., (1987). Piano for The Young Beginner. San Diego, California: Kjos West Music Company.
29. Cyrino, M.P., (2013). The Vocal Flute: Creative Uses of the Flutist's Voice in a Collaborative Context. Master Dissertation. Sweden: Luleå University of Technology Department of Arts, Communication and Education.
30. Borkowski, J.A., (2008). From Simple to Complex: Extended Techniques in Flute Literature; Incentive to Integrate Cognitive and Kinesthetic Awareness in University Programs. Doctoral Dissertation. Austria: Kunst Graz University.
31. Turgay, H.H., (1993). Ton Geliştirmede İleri Teknikler (Flüt). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
32. Rigler, J.A., (1996). Flute Vocalization: An Integrated Approach to Performance. Doctoral Dissertation. San Diego: University of California.
33. Stallard, D., (?). Why not Extend Your Palette With Singing and Playing? Part-1. <http://www.fluteped.com/articles/Flutewise/singing.htm> Erişim tarihi: 23.10.2015.
34. Okay, H.H., (2012). Müzikal İfade Eğitime Bir Pencere: Çalgı Müziğinde Vokal İzler. Kastamonu Eğitim Dergisi. Cilt:20, Sayı:3, ss. 1051-1072.